

GELENEKSEL VE MODERN DİKTE ÖĞRETİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ

COMPARATIVE STUDY OF TRADITIONAL AND MODERN METHODS OF DICTATION

Ebru KEMALBAY EREN

Doktor Öğretim Üyesi, Kompozisyon Anasanat Dalı, Müzik Bölümü,

Devlet Konservatuarı Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9548-7637>

ekeren@anadolu.edu.tr

Received: September 06, 2023

Accepted: October 23, 2023

Published: October 31, 2023

Suggested Citation:

Kemalbay Eren, E. (2023). Geleneksel ve modern dikte öğretilerinin karşılaştırmalı incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education (IJTASE)*, 12(4), 374-396.

This is an open access article under the [CC BY 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Öz

Bu çalışmada Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuarı Müzik Bölümü Orta Öğretim öğrencilerinin meslek derslerinden biri olan solfej dersindeki dikte çalışmasının geleneksel ve modern yöntemleri incelenmiştir. Geleneksel Fransız solfej öğretilerinde sadece piyano ile yapılan dikte yöntemi ile modern bir Fransız öğretisi olan Formation Musicale (Genel Müzik Formasyonu) anlayışında solo çalgı, duo, trio, kuartet, oda müziği, orkestral yapıt gibi farklı çalgısal oluşumlardan ve repertuvardan seçilen eserler ile yapılan dikte yöntemi karşılaştırılmıştır. Bu iki yaklaşımın olumlu ve olumsuz yönleri incelenmiştir. Bu inceleme için Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuarı Müzik ve Bale Ortaokulu 8. Sınıf öğrencilerinin 4 yıllık solfej dersleri gözlemlenmiştir. Eğitimlerinin ilk yılından itibaren piyano ve farklı çalgılarla çalışmış dikteler yaptırılmıştır. Çeşitli orkestral eserler ile dinleyerek analiz çalışması yapılmıştır. Eğitimlerinin dördüncü yılında, her türlü orkestral çalgıyı tanıyabildikleri, dinletilen eserlerin dönemsel özellikleri gibi pek çok konuda yeterli donanıma sahip oldukları görülmüştür. Çalışma sonucunda müzikal formasyon anlayışı çerçevesinde uygulanan dikte çalışmalarlarıyla öğrencilerin motivasyon ve konsantrasyonlarının arttığı, yazma konusundaki ön yargılarının azaldığı, çaldıkları ve dinledikleri müziklere daha bütüncül bir açıdan yaklaştıkları gözlemlenmiş ve müzikal kültürlerine büyük katkılar sağlandığı fark edilmiştir. Bu çalışmada dikte öğretilerine Noel Gallon tek, iki ve üç sesli dikte kitaplarından örnekler verilmiştir.

Anahtar Terimler: Solfej, Müzikal Duyuş, Dikte, Dinleme, Müzikal Bellek, Analiz.

Abstract

In this study, traditional and modern methods of dictation in the solfège course, which is one of the vocational courses of Anadolu University State Conservatory Music Department Secondary Education students, were examined. In the traditional French solfeggio teaching, the dictation method is done only with the piano, and in the understanding of Formation Musicale (General Music Formation), which is a modern French teaching, the dictation method is made with works selected from different instrumental formations and repertoire such as solo instruments, duos, trios, quartets, chamber music, orchestral works has been compared. The positive and negative aspects of these two approaches have been examined. For this analysis, 4-year solfège lessons of Anadolu University State Conservatory Music and Ballet Secondary School 8th grade students were observed. Since the first year of their education, they have had dictations played on the piano and different instruments. Analysis was carried out by listening to various orchestral works. In the fourth year of their education, it was observed that they were able to recognize all kinds of orchestral instruments and had sufficient equipment in many subjects such as the periodic features of the works performed. As a result of the study, it was observed that the students' motivation and concentration increased, their prejudices about writing decreased, they approached the music they played and listened to from a more holistic perspective, and it was realized that great contributions were made to their musical culture with the dictation studies implemented within the framework of musical formation. In this study, examples of dictation teaching are given from Noel Gallon's single, two and three voice dictation books.

Keywords: Solfège, Musical Hearing, Dictation, Listening, Musical Memory, Analysis.

GİRİŞ

Solfej dersi denildiğinde akla ilk gelen her ne kadar “nota okuma” olsa da, dersin içeriği ve beklentileri oldukça kapsamlıdır. Çalgı, orkestra, koro gibi meslek derslerinin temelini oluşturan solfej dersinin ana ilkesi, öğrenciyi ritmik, teorik ve müzikal bağlamda diğer meslek derslerine donanımlı bir şekilde hazırlamaktır. Yeni bir yaklaşım olan formasyon müzikal anlayışı ile ise öğrencinin bilişsel, algısal, entelektüel, duygusal ve sosyal gelişimine büyük katkı sağlar.

İsviçre’li pedagog, besteci ve müzisyen E.J. Dalcroze’a göre solfej; duyma, dinleme, cevap verme, şarkı söyleme, çalma, hatırlama ve tanımlama kapasitesini geliştirmeyi amaçlayan alıştırma ve çalışmaları ifade eder. Amaç, duyulan ile yazılanlar arasında bir bağlantı kurmak, ayrıca ses veya enstrüman yardımı olmadan iç duyuş kavramını geliştirmektir. Dalcroze’un solfej sisteminde, işitme ve entonasyonu geliştirmek için özel egzersizleri vardır. Genellikle başlangıç egzersizlerinde kullanılan perdeler sınırlı değildir ancak tüm diatonik diziler kullanılmaktadır (Kemalbay Eren, 2019, p.137).

Solfej dersi kapsamında yapılan başlıca çalışmalar şu şekildedir:

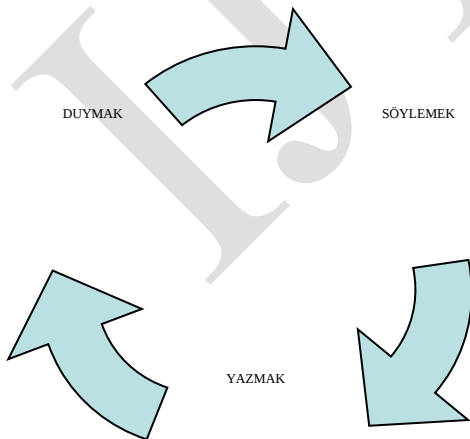
- Nota Okuma
- Ritim Okuma
- Şarkı Okuma
- Teori
- Duyuş
- Dikte
- Çal-Oku (sight singing)
- Deşifre

Bu çalışmada solfej derslerinin en önemli kalemlerinden biri olan “Dikte” çalışması ele alınacaktır. Dikte, en genel anlamıyla “duyulanın yazıya geçirilme işlemi”dir. Müzik eğitiminin yanı sıra dil eğitimi gibi farklı alanlarda da uygulanmaktadır. Kelimenin etimolojik yapısına bakacak olursak:

Fransızca dicter "1. kelimeleri tane tane söyleyerek yazdırmak, 2. buyurmak" fiilinden alıntıdır. Fransızca fiil Latince dictare "bildirmek, buyurmak" fiilinden alıntıdır. Bu sözcük Latince dicere, dict- "söylemek" fiilinin tekrarlanan eylem (frequentative) halidir. Latince fiil Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan *deik- "parmağıyla işaret etmek, belirtmek, belirlemek, adını koymak" biçiminden evrilmiştir (<https://www.etimolojiturkce.com/kelime/dikte>).

“TDK’ya göre dikte; Bir başkasına o anda söyleyerek yazdırma, yazdırma anlamına gelmektedir”.

Müzik eğitimi alanında dikte kelimesi ise duyulan müziğin notasyona-yazıya geçirilme eylemidir. Dikte yaparken önce dinleme eylemiyle duyma, sonrasında duyulan ezginin zihinsel tekrarı ve en son olarak da yazma işlemi gerçekleşir. Bu bir döngüdür. Birey duyuyorsa söyleyebilir, söyleyebiliyorsa yazabilir ve yazabiliyorsa duyuyordur.

Şekil 1. Dikte Yazma Eylemi Döngüsü

Dikte yazabilme becerisi kişiden kişiye değişebileceği gibi, solfej eğitiminde en çok zorlanılan çalışmalardan biridir. Ancak iyi bir müzisyen olabilmek için sağlam bir müzikal duyuş ve kuvvetli bir

bellek gerekir. Yapılan çalışmalar da tüm bu gereklilikleri destekleyen ve geliştiren çalışmalardır. Dikte yazma becerisini etkileyebilecek pek çok etmen bulunmaktadır. Bunlardan bazılarını şu şekilde özetleyebiliriz:

- Bireyin algısal becerisi.
- Bireyin bilişsel becerisi.
- Bireyin işitsel becerisi.
- Bireyin müzik teorisi bağlamındaki becerisi.
- Çevresel etmenler.

Solfej eğitiminde hiçbir çalışma birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla dikte çalışması da sadece çalınan ezgiyi duymaya ve yazmaya çalışmak şeklinde yapılamaz. Yazma becerisinin %50'si duyma becerisi ise %50'si de öğrenilmiş teorik bilginin kullanılabilmesidir. Öğrenci dikte yazarken:

- Ezgisel yapıda büyük ve sık atlamalarla karşılaştığında, teorik olarak bildiği “aralık” bilgisinden yararlanabilmek.
- Modülasyon ile karşılaştığında yine teorik bilgisinden faydalanarak olası yakın ton ilişkilerini düşünebilmek.
- İki ya da üç sesli diktede tonal ve fonksiyonel bağlamda armoni bilgisini kullanabilmek.
- Müzikal cümleleri farkedip, cümle sonundaki kalıplardan yola çıkarak seslerle ilişki kurabilmek gibi teori bilgisinden bir çok şekilde faydalanabilir.

A- Geleneksel Solfej Anlayışında Uygulanan Dikte Çalışmaları

Solfej derslerinde dinleme-duyma etkinliği kapsamında pek çok dikte çalışma yöntemleri vardır. Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

- 1- Nokta (Ses) Diktesi
- 2- Aralık Diktesi
- 3- Akor Diktesi
- 4- Melodi Diktesi
- 5- Ritim Diktesi

1. Nokta (Ses) Diktesi

Melodiyi oluşturan iki temel öge ses ve ritimdir. Dikte yaparken karşılaşılan iki temel problem ortaya çıkar.

- Duyuş beceri eksikliğinden dolayı dikte yazamamak.
- Ritmik beceri eksikliğinden dolayı dikte yazamamak.

Öğrencilerin çoğu dikte yazamadığını ya da yazamayacağını düşünür. Oysa ki problem, bazen ritmik yapıya hakim olamadığından, bazen de aralık duyuş becerisinin henüz yeterli düzeye gelememesinden kaynaklanmaktadır. Nokta diktesinin faydası, öğrencinin ölçü, zaman ve ritmik yapıdan bağımsız bir şekilde melodik hattı algılayabilmek ve yazabilme becerisine katkıda bulunmasıdır. Aşağıdaki örnekte birinci şekilde normal ritmik değerleriyle yazılmış bir dikte örneği, ikinci şekilde ise ölçü ve ritmik kalıplar kullanılmadan yapılan nokta dikteye birer örnek görmekteyiz.

TEK SES DİKTE

Şekil 2. Melodi Diktesi

TEK SES DİKTE

Şekil 3. Nokta Diktesi**2. Aralık Diktesi**

Teori konuları kapsamında öğrenilen aralıkların, duyuş etkinlikleri ile pekiştirilmesi ve farkındalık bilincinin oluşturulmasını amaçlayan çalışmalardır. Farklı biçimlerde uygulanabilir.

Piyanoda ya da farklı enstrümanlarla çalınan aralıkların adlandırılması

Şekil 4’de görülen aralıklar piyanoda çalınır. Ölçü aralarında öğrencilerin yazabilmesi için 3-5 saniye beklenir. Hepsini bittikten sonra, öğrencilerin kontrol etmesi, düzeltmesi ve yazamadığı ölçü varsa yapabilmesi için ölçü aralarında beklemeden baştan sona çalınır.

Şekil 4. Çalınan Aralıklar

Öğrencilerden duyduklarını nota ile değil, şekil 5’deki gibi aralık adlandırmasıyla yazması istenir

1- M3

2- T5

3- M2

4- m7

5- Triton (A4/E5)

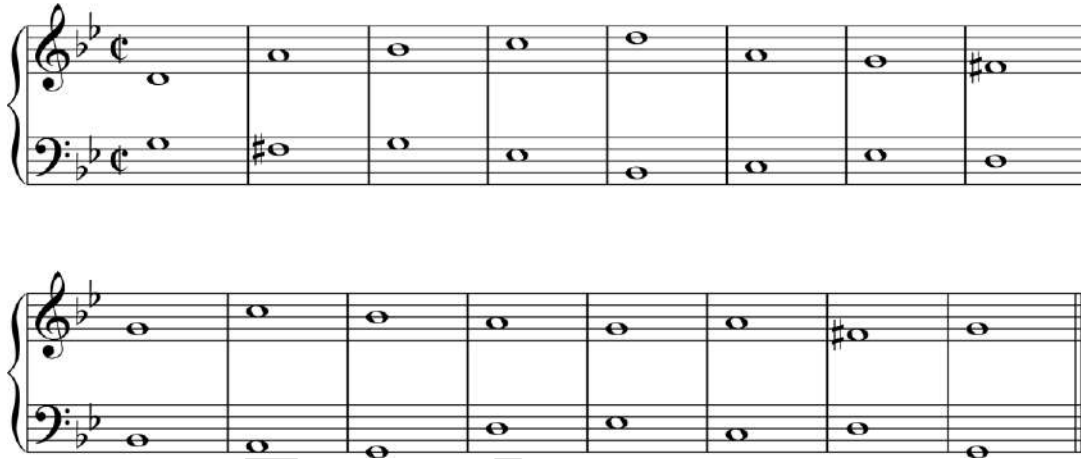
Şekil 5. Duyulan Aralıkların Yazıya Geçirilmesi**Başlangıç sesleri verilerek çalınan aralıkların nota ile yazılması ve aralıkların adlandırılması**

Belirli bir tonalite düşünmeksizin, duyulan aralıkların adlandırılması ve nota ile yazılmasını amaçlayan çalışmadır.

Şekil 6. Aralıkların Nota ile Yazılması ve Adlandırılması.**Ölçü sistemi içinde yazılı metotlardan yapılabilecek iki partili çalışmalar**

Kontrpuantik yapı çerçevesinde, belirli bir tonaliteye ve ölçü rakamına bağlı olarak yapılan duyuş çalışmasıdır. Hem yatay, hem dikey duyma yetisinin gelişmesini sağlar.

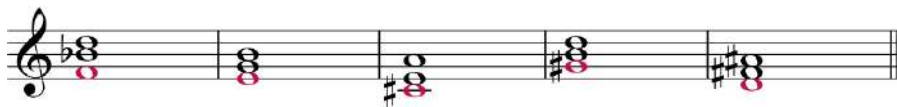
N.G.10

Şekil 7. Tonal Disiplin Çerçevesinde Yapılan Çalışmalara Örnek (Noel Gallon, 2 Partili Dikte)**3. Akor Diktesi**

Teori konuları kapsamında öğrenilen akor konularının, duyuş etkinlikleri ile pekiştirilmesi ve farkındalık bilincinin oluşturulmasını amaçlayan çalışmalardır. Yapılan çalışmalarla akor renklerini tanıyabilme, adlandırabilme yetisi gelişecektir. Farklı biçimlerde uygulanabilir:

- Verilen sesler üzerine çalınan 3 sesli akorun diğer seslerini yazmak

Belirli bir tonaliteye bağlı olmadan, ilk sesleri referans olarak verilen akorların diğer iki sesinin yazılmasını amaçlayan çalışmadır.

Şekil 8. Çalınan Akorun Eksik Seslerinin Yazılması

Verilen sesler üzerine çalınan 3 sesli akorun diğer seslerini yazmak, akoru tanımlamak.

Belirli bir tonaliteye bağlı olmadan, ilk sesleri referans olarak verilen akorların diğer iki sesinin yazılması ve akorun türünün tanımlanmasını amaçlayan çalışmadır.

Şekil 9. Çalınan Akor Seslerinin Yazılması ve Tanımlanması

Verilen tek ses üzerine değişen 3 sesli akorun diğer seslerini yazmak

Belirli bir tonaliteye bağlı olmadan, verilen tek referans ses üzerine çalınan farklı akor seslerinin duyulması ve yazılmasını amaçlayan çalışmadır.

Şekil 10. Akor Seslerinin Yazılması

- Ölçü sistemi içinde yazılı metotlardan yapılabilecek üç partili çalışmalar

Belirli bir tonaliteye ve ölçü rakamına bağlı olarak yapılan duyuş çalışmasıdır. Hem yatay, hem dikey duyma yetisinin gelişmesini sağlar. Derece, fonksiyon ve akor bağlantıları kuralları gibi temel teori ve armoni konularını iyi bilmek, yazma pratiğine katkı sağlayacaktır.

N.G.52

Şekil 11. Tonal İçerisinde Yapılan Çalışmalara Örnek (Noel Gallon 3 partili dikte)

4. Melodi Diktesi

Solfeji mükemmel olarak tamamlayıcı şey müzik diktesidir. Tercüme olunacak konu tercüme edilecek dillere nazaran ya da yazı yazmak okumaya nazaran ne ise dikte de solfeje nazaran o dur (Lavignac,1939: 25).

Melodi diktesini, çalınan melodinin sesleri ve ritimleriyle eş zamanlı yazılması olarak tanımlayabiliriz. Metodik olarak yapılan dikte çalışmaları çoğunlukla simetrik ölçü yapısındadır. 6 ya da 12 ölçüden oluşur. Nadir olarak asimetrik ölçü yapıları ile de karşılaşırız. Geleneksel solfej anlayışında yaygın olarak kullanılan ve tercih edilen çalgı piyanodur.

Dikte yazmaya başlamadan önce öğrencilerin tonaliteyi bulabilmeleri için referans ses (la), ölçü rakamını bulabilmeleri için de çalınacak tempo verilmelidir. Bu doğrultuda, bir solfej öğretmeni farklı birkaç çalma biçimiyle çalışmayı yaptırabilir:

- Dikte baştan sona çalındıktan sonra ikişer ölçülük gruplar halinde çalınır. Her grup 2 ya da 3 defa tekrar edildikten sonra yeni iki ölçüye geçilir.

- Dikte baştan sona çalındıktan sonra tonalite ve ölçü rakamı saptanır. Diktenin zorluğuna göre 4-8 defa olmak üzere yavaş tempoda baştan sona çalınır. Her baştan sona çalma sonrasında öğrencilerin hatalarını düzeltmeleri için kısa süre beklenir ve tekrar baştan sona çalınır.

- Dikte baştan sona çalındıktan sonra müzik cümleleri doğrultusunda 2 ya da 4 ölçülük gruplar halinde çalınır. Burada amaç, melodinin cümle cümle farkedilmesini sağlamaktır.

İster tek sesli, ister iki sesli ve ister 3 sesli dikte olsun, dikte yazarken öğrenci tüm teorik bilgisini (tonalite, aralık, akor, derece, kalış, modülasyon, vs.) kullanmalı ve kullanabilmelidir.

Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Müzik ve Bale Ortaokulu solfej derslerinde uygulanan dikte çalışmalarında kullanılan başlıca metotlar arasında N. Gallon, J. Rueff, S. Petit ve ders öğretmenin sınıf düzeyinde yazdığı dikteler yer alır.

Konservatuvar Orta Öğretim solfej derslerinde uygulanan başlıca melodi dikte çeşitleri şöyledir:

- Tek Sesli Melodi Diktesi
- İki Sesli Melodi Diktesi
- Üç sesli Melodi Diktesi

Tek Sesli Melodi Diktesi

Tek sesli melodi dikteleri kolaydan zora doğru olmak üzere şu şekilde sınıflandırılır:

- Başlangıç seviyesi (çok kolay dikteler)
- Kolay seviye
- Orta seviye
- Zor seviye
- Çok zor seviye

Başlangıç seviyesi dikteleri (çok kolay seviye) yanaşık hareket eden melodilerden oluşur. Biraz daha ileri diktelerde 3'lü atlamalar görülür. Tek diyez- tek bemollü tonaliteleri kapsar. Kullanılan değerler birlik, noktalı ikilik, ikilik, dörtlük ve sekizlik'dir. Kullanılan ölçü rakamları 2/4 ve 3/4' dür. Dikteler Eksen sesiyle başlar ve biter.

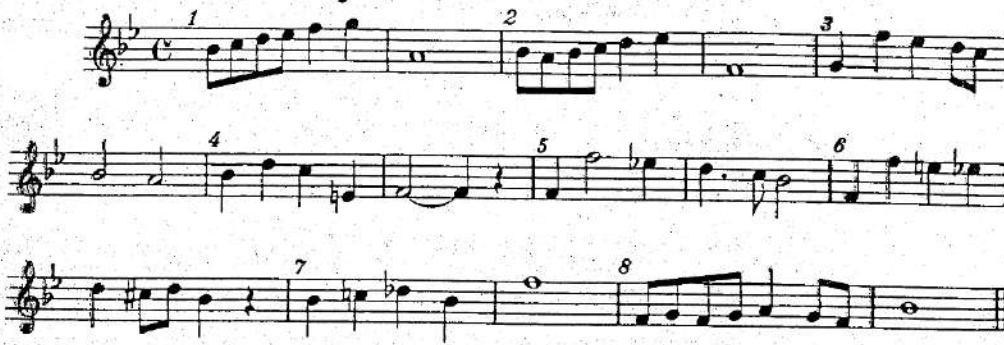
Şekil 12. Başlangıç Seviyesinde Tek Sesli Dikte

Kolay seviye diktelerinde yanaşık hareket biraz daha az görülür. 3'lü, 4'lü, 5'li ve 8'li atlamalar kullanılır. İki diyez- İki bemollü tonaliteleri kapsar. Kullanılan değerler birlik, noktalı ikilik, ikilik, dörtlük, sekizlik ve noktalı dörtlük, ikilik sus ve dörtlük sus'tur. Kullanılan ölçü rakamları 2/4, 3/4, 4/4, 6/8'dir. Yakın tonlara modülasyon başlar.

N°49 - en Mi mineur

Şekil 13. Kolay Seviyede Tek Sesli Dikte

Orta seviye diktelerinde yanaşık hareket biraz daha azdır, çıkıcı-inici kromatik yapı kullanımı başlar. 3'lü, 4'lü, 5'li, 6'lı, 7'li ve 8'li atlamalar kullanılır. Üç diyez- üç bemollü tonaliteleri kapsar. Önceki değerlere ilave olarak onaltılık değer ve tüm gruplama şekilleri (tafafe, tatfe, tatte, taafe, tafaaa), senkop (sekizlik -dörtlük-sekizlik), bir dörtlük değere eşit üçleme ve uzatma bağı kullanılır. Ölçü rakamları 2/4, 3/4, 4/4 ve 6/8'dir. Yakın ve uzak tonlara modülasyon kullanılır.

N°94 - en Sib majeur

Şekil 14. Orta Seviyede Tek Sesli Dikte

Zor seviye diktelerinde melodi yapısında atlamalar çok daha fazladır. Tüm aralık atlamaları kullanılır. Beş diyez- beş bemollü tonaliteleri kapsar. Önceki değerlere ilave olarak onaltılık değer ve tüm gruplama şekilleri (tafafe, tatfe, tatte, taafe, tafaaa), senkop (sekizlik-dörtlük-sekizlik), bir dörtlük değere eşit üçleme, sekizlik sus ve uzatma bağı kullanılır. Ölçü rakamları 2/4, 3/4, 4/4, 6/8, 9/8 ve 12/8'dir. Yakın ve uzak tonlara modülasyon kullanılır.

N°162 - en Sib mineur

Şekil 15. Zor Seviyede Tek Sesli Dikte

Çok zor seviye diktelerinde melodi yapısında atlamalar ve altere sesler oldukça sık görülür. Tüm aralık atlamaları kullanılır. Yedi diyez- yedi bemollü tonaliteleri kapsar. Önceki değerlere ilave olarak onaltılık sus kullanılır. Ölçü rakamları 2/4, 3/4, 4/4, 6/8, 9/8 ve 12/8'dir. İkileme, üçleme, beşleme, altılama gibi yapay bölünmeler kullanılabilir. Yakın ve uzak tonlara modülasyon yapılır.

Şekil 16. Çok Zor Seviyede Tek Sesli Dikte

İki Sesli Melodi Diktesi

Aynı anda çalan iki farklı partinin eş zamanlı ayrıştırılmasını amaçlayan çalışmalardır.

İki sesli melodi dikteleri kolaydan zora doğru olmak üzere şu şekilde sınıflandırılır:

- Başlangıç - Kolay seviye
- Orta seviye
- Zor seviye
- Çok zor seviye

Başlangıç dikteleri (kolay seviye) yanaşık hareket eden melodilerden oluşur. Tek diyez- tek bemollü tonaliteleri kapsar. Kullanılan değerler birlik, noktalı ikilik, ikilik ve dörtlük'dür. Kullanılan ölçü rakamları 2/4 ve 3/4'dür. Bir parti hareket ediyorsa diğer parti durağandır (uzun değer).

Şekil 17. Başlangıç Seviyesinde İki Sesli Dikte

Orta seviye diktelerinde melodide yanaşık hareketin yanı sıra 3'lü atlamalar görülür. İki diyez- İki bemollü tonaliteleri kapsar. Kullanılan değerler birlik, noktalı ikilik, ikilik, dörtlük, sekizlik ve noktalı dörtlük'dür. Kullanılan ölçü rakamları 2/4, 3/4, 4/4 ve 6/8'dir. Yakın tonlara modülasyon başlar. Bir parti yoğun hareket ediyorsa diğer parti daha daz hareketlidir.

Şekil 18. Orta Seviyede İki Sesli Dikte

Zor seviye diktelerinde melodi yapısında atlamalar çok daha fazladır. Tüm aralık atlamaları kullanılır. Beş diyez- beş bemollü tonaliteleri kapsar. Önceki değerlere ilave olarak onaltılık değer ve tüm gruplama şekilleri (tafafe, tattefe, tatte, taafe, tafaaa), senkop (sekizlik -dörtlük-sekizlik), bir dörtlük değere eşit üçleme, sekizlik sus ve uzatma bağı kullanılır. Ölçü rakamları 2/4, 3/4, 4/4, 6/8, 9/8 ve 12/8'dir. Yakın ve uzak tonlara modülasyon kullanılır.

19

3e Série (de 41 à 60)
DICTÉES ASSEZ DIFFICILES

Şekil 19. Zor Seviyede Tek Sesli Dikte

Çok zor seviye diktelerinde melodi yapısında atlamalar ve altere sesler çok fazla görülür. Tüm aralık atlamaları kullanılır. Yedi diyez - yedi bemollü tonaliteleri kapsar. Önceki değerlere ilave olarak

onaltılık sus kullanılır. Ölçü rakamları 2/4, 3/4, 4/4, 6/8, 9/8, 12/8'dir. Yakın ve uzak tonlara modülasyon kullanılır.

Şekil 20. Çok Zor Seviyede Tek Sesli Dikte

Üç sesli Melodi Diktesi

Aynı anda çalan üç farklı partinin eş zamanlı ayrıştırılmasını amaçlayan çalışmalardır. İki ya da üç sesli yazarken üst partiyi yazmak her zaman için daha kolaydır, ezgi akılda kalır. Dolayısıyla iki ve üç sesli diktelerde ilk dinlemede dikkati bas partisine yöneltmek gerekir. Üç sesli diktelerde orta partiyi ayırt etmek sorunuyla karşılaşırız. Bazen alt parti, bazen de üst partiyle karıştırılabilir. Bu noktada sağlam teori bilgisi çok gereklidir. Öncelikli olarak bas partisine dikkat edilip yazılır, bu arada ezgi çoğunlukla yine akılda kalacaktır. Ara parti de akorun renginden hangi derece olduğuna dikkat ederek yazılabilir.

Üç sesli melodi dikteleri kolaydan zora doğru olmak üzere şu şekilde sınıflandırılır:

- Başlangıç - Kolay seviye

- Orta seviye
- Zor seviye
- Çok zor seviye

Kolay seviye diktelerinde orta parti ve üst parti daha küçük atlamalar yapar, bas partisi ise 4'lü, 5'li ve oktav atlamalar yapabilir. Tek diyez - tek bemollü tonaliteleri kapsar. Kullanılan değerler birlik, noktalı ikilik, ikilik ve dörtlük'dür. Kullanılan ölçü rakamları 2/4 ve 3/4' dür. Bir parti hareket ediyorsa diğer partiler durağandır (uzun değer).

Şekil 21. Kolay Seviyede Üç Sesli Dikte

Orta seviye diktelerinde orta parti ve üst parti 4'lü, 5'li atlamalar yapar, bas partisi ise 4'lü, 5'li, 6'lı ve oktav atlamalar yapabilir. İki diyez- İki bemollü tonaliteleri kapsar. Kullanılan değerler birlik, noktalı ikilik, ikilik, dörtlük, sekizlik ve noktalı dörtlük'dür. Kullanılan ölçü rakamları 2/4, 3/4, 4/4 ve 6/8'dir. Yakın tonlara modülasyon başlar. Bir parti yoğun hareket ederken bir parti daha az hareketli ve diğer parti de durağandır.

Şekil 22. Orta Seviyede Üç Sesli Dikte

Zor seviye diktelerinde melodi yapısındaki atlamalar çok daha fazladır. Tüm aralık atlamaları kullanılır. Üç parti de ritmik yönden hareketlidir. Beş diyez- beş bemollü tonaliteleri kapsar. Önceki değerlere ilave olarak onaltılık değer ve tüm gruplama şekilleri (tafatefe, tattefe, tatte, taaafe, tafaaa), senkop (sekizlik-dörtlük-sekizlik), bir dörtlük değere eşit üçleme, sekizlik sus ve uzatma bağı kullanılır. Ölçü rakamları 2/4, 3/4, 4/4, 6/8, 9/8 ve 12/8'dir. Yakın ve uzak tonlara modülasyon kullanılır.

Şekil 23. Zor Seviyede Üç Sesli Dikte

Çok zor seviye diktelerinde melodi yapısındaki atlamalar ve altere sesler sıkça görülür. Tüm aralık atlamaları kullanılır. Üç parti de ritmik yönden fazlaca hareketlidir. Yedi diyez- yedi bemollü tonaliteleri kapsar. Önceki değerlere ilave olarak onaltılık sus kullanılır. Ölçü rakamları 2/4, 3/4, 4/4, 6/8, 9/8 ve 12/8'dir. Yakın ve uzak tonlara modülasyon kullanılır.

Şekil 24. Çok Zor Seviyede Üç Sesli Dikte

5. Ritim Diktesi

Öğrenilmiş ritmik kalıpların, sınıf müfredatına uygun bir ölçü yapısında yazılmasıdır. 4,8,12 ya da 16 ölçü olarak karşımıza çıkar. Ritim diktesi çalıştırmanın amacı, orta ve zor melodi diktelerinde karşılaşılan ritmik problemleri salt bir şekilde ele almak ve çözmektir.

Tek Partili Ritim Diktesi

Öğrenilmiş teorik ve ritmik konuları içeren tek partili diktedir. Sadece ritim ağırlıklı yapılabileceği gibi artikülasyon ve gürlük de içerebilir. Alkışla, bir vurmalı çalgıyla, herhangi bir enstrümanda yapılacak doğaçlama melodi ile yada vokal olarak uygulanabilir.

Şekil 25. Tek Partili Ritim Diktesi

B- Müzikal Formasyon Anlayışında Dikte -Duyuş Çalışmaları

Ülkemizde kullanılan solfej eğitim modeli ağırlıklı olarak Fransız eğitim modelidir. Konservatuvarların kurulduğu günden beri yaygın olarak kullanılan temel kitaplar vardır; A.Lavignac “Solfège des Solfèges”, P. Bona “Rhythmical Articulation (A Complete Method)”, F.Fontaine “Traité Pratique du Rythme Mesuré”. Tıpkı eğitim modeli olarak aldığımız Fransa’daki gibi, bu kaynaklar faydalı olabileceği gibi artık günümüzde ders materyalini oluşturan tek kaynak da olmamalı. Fransa’da 1982’den itibaren müzik eğitiminde yeni yöntem arayışlarına girildi.

90’lı yıllarda Fransa’da yapılan araştırmalarda öğrencinin müzik okur yazarlığını ve duyuş becerisini sadece eğitim amaçlı solfej metotları üzerinden geliştirme çabasının, öğrencinin kapsamlı ve yetkin bir müzik kültürü ve deneyimi kazanmasını desteklemediği tespit edilmiş ve geleneksel solfej metotları yerine Formation Musicale (Müzikal Formasyon) adı verilen yeni bir yaklaşım benimsenmiştir (Çöloğlu, 2023).

Bu yeni yaklaşımda, öğrencileri nitelikli bir müzik eğitiminden geçirmek ve onlara hem bireysel hem de toplu bir üretim olan müziğe kendi katkılarını getirebilecekleri, yaptıkları işlerin niteliği üzerine eleştiri geliştirebilecekleri bir eğitim ortamı sağlayabilmek amaçlanır. Yapılan tüm çalışma bir bütüne bağlanabilir ve “neyi, neden, nasıl?” yaptıklarının bilincinde olan müzisyenlerin yetiştirilmesi öngörülür.

Müzikal formasyon ders içeriğini şu şekilde sınıflandırabiliriz:

- Dinleme- duyuş (Dinleyerek analiz)
- Partisyon okuma ve analiz
- Şarkılama
- Ritim (Ritmik formasyon)
- Çal-Oku

Dinleme – duyuş etkinliğini daha detaylı ele alacak olursak, müzik eğitimine ilişkin kategorilerin en temel nitelik taşıyanlarından biridir. Dinleme- duyma etkinliği yalnız bütün bir müzik eğitimi sürecini kapsamakla kalmaz, bireyin müzik yaşantısının da temelini oluşturur. Dolayısıyla çok sağlam bir eğitim etkinliğine dönüşebilmelidir. Dinleyerek analiz ve dikte, bu çalışmanın önemli iki disiplindir. Dinleme etkinliği üç önemli aşamadan oluşur:

- Duyduğunu tekrar etme
- Adlandırma ve tanıma
- Yazma

Bu üç aşama hem dinleyerek analiz, hem de dikte için geçerlidir. Dinleyerek analiz çalışmasının birinci aşaması olan duyduğunu tekrar etme bölümünde öncelikle çalışılacak eser baştan sona dinletilir. Dinlenen müzik cümlesinin tekrarı şu iki temel yöntem ile yapılabilir:

- Dinlenen cümlelerin nota ismi kullanmadan ses ile tekrarı (heceler ile)

- Dinlenen cümlelerin hareket yoluyla (ezgi çizgisinin hareketli ifadesi ile motiflerin ayrımı) tekrarı: El- kol kullanımı ile ezgisel çizgi, tüm beden kullanımı ile (oturup ayağa kalkarak) kalıplar ve öncül-soncul cümle yapılarının çalışılmasıdır. Tüm bu farkındalıkların etkin bir biçimde oluşabilmesi için öğrencinin etkinlik sırasında vokal ses, bedensel hareket (jestlerle), alkış ya da wood block, ritim çubukları, çelik üçgen, tef, marakas vb. vurmalı çalgılar ile (Orff çalgıları) eşlik etmesi beklenir. Şayet sınıf içerisinde Orff çalgıları mevcut değilse sınıf ortamında bulunabilecek materyaller ile de (kalem, masaya ya da kitaba vurma, su şişelerini tırtır gibi kullanma ya da sallayarak marakas gibi kullanma, kitap-defterlerinin spiral tellerini kalem ile sürterek tırtır gibi kullanma, vs...) çalışma yürütülebilir. Bunun yanı sıra öğrencilerin kendi çalgıları ile de etkinlik yürütülebilir.

Dinleme etkinliği, öğrenciye aşağıdaki temel kavramların farkındalığı konusunda katkıda bulunacaktır:

Teori ve Terminoloji

Tonalite / Modalite

Ölçü türü (kaç zamanlı-kaçarlı)

Aralıklar

Akorlar

Fonksiyonlar

Register farklılığı

Ses yüksekliği

Hız terimleri

Sabit ve değişken tempo terimleri

Gürlük

Artikülasyon biçimleri

Ritmik Oluşum

Kullanılan ritmik öğeler (dinlenen eserin ritmik yapısının ortaya çıkarılması)

Parçanın belirleyici (karakteristik) ritmik motifinin saptanması (örneğin Beethoven 5. Senfoni ilk motifi)

Belli bir partinin ritmik oluşumunun ayrıştırılması

Form

Cümlelerin başlangıç ve bitişlerinin saptanması

Kalıplar: YK/TK (İleri sınıflarda tüm kalıplar çalışılır)

Çalgısal Oluşum ve Çalma Biçimleri

Yapıtın içerdiği çalgılar

Kullanılan çalgısal teknikler

Doku (Yazı Biçimi)

Yapıtın dikey-yatay partilerinin incelenmesi

Yapıtın türü

Senfoni, Kuartet, Opera, Konçerto, vb.

Müzik Tarihi ve Stil

Yapıtın bestecisi ve dönemi özelliği hakkında bilgi

Yazı Biçimi

Alanın kullanımı (mizanpaj)

Ölçü rakamı ile donanımın doğru sırayla yazılması¹

Partiler arası ilişki (dikey farkındalık)

Tamamlamalı dikte (yatay-dikey farkındalık)

Gürlük ve hız terimlerinin partiyon üzerinde doğru yere yazılması ve ne kadar süreceğinin bilinmesi

Etkinliğin ikinci aşaması olan adlandırma ve tanıma kısmında, dinlenen eserdeki öğelerin öğrenci tarafından sözel olarak adlandırılabilmesi (notalama) beklenir. Öğrencinin, kullandığı kavramların adını, işaretini ve işlevini bilmesi, tanımlayabilmesi, sözlerle açıklayabilmesi ve nota üzerinde gördüğü zaman ilişki kurabilmesi önemlidir.

Etkinliğin son aşaması olan yazmada ise duyulan, tekrar edilen, sözel olarak adlandırılan ve tanımlanan öğelerin doğru bir biçimde bütün veya tamamlamalı olarak yazıya geçirilmesi beklenir.

Dinleyerek analiz kısmında sorulacak sorular her ne kadar seçilen eserin belirleyici özelliklerine bağlı olsa da, yaygın olarak öğrenciden şu temel soruları cevaplaması beklenir:

- Yapıtın tonu - modu - mikrotanal yapısı
- Parçanın düzenli ya da düzensiz ölçü yapısı
- Yapıtın türü - çalgısal oluşumu (solo çalgı, vokal, duo, trio, quartet, yaylı orkestra, senfonik orkestra, vs.) ve çalma biçimleri
- Tema-eşlik ayrımı:
- * Çalgı piyano ise temayı ve eşliği çalan parti
- * Orkestral bir müzik ise temayı çalan çalgı/çalgılar
- Cümle analizi/kalıplar ve cümlelerin kaç ölçüden oluştuğu ve cümlelerin adlandırılması
- Doku (yazı biçimi)

Tüm bu etkinlikler eğitimin başlangıç sınıflarından itibaren uygulanabilmektedir. İçerik ve uygulama biçimi, eğitim verilen sınıf yaşı ve düzeyine göre zorluk bakımından farklılık gösterecektir. Yapılan bir çalışma, tüm bu kategoriler arasında bağlantılar kurulabildiği oranda başarı sağlayabilir.

Tamamlamalı Dikte

Dinleyerek analiz çalışmasının yanı sıra dikte, duyma ve yazma becerisine büyük katkı sağlayan bir çalışma da tamamlamalı dikte çalışmalarıdır. Bu tür dikte çalışmalarında öğrenci boş bir kağıt ile baş başa bırakılmaz. Bulunduğu sınıf düzeyine göre zorlanacağı düşünülen ritmik ya da melodik pasajların kısmen verildiği görülmektedir. Bu yardımcı pasajlar sayesinde karşılaştığı bir problemle nasıl başa çıkabileceğini öğrenir. Öz güveni oluşur. Güvenle yapabildiğini görmesi de daha sonra yapacağı dikte çalışmalarında istek uyanmasına sebep olacaktır. Şekil 26'da J.C. Jollet,'nin Dictée Musicales vol.1 kitabında başlangıç düzeyinde piyano için, Şekil 27' de yine aynı kitaptan başlangıç seviyesinde trio ile çalınan tamamlamalı dikte örnekleri görmektediriz.

¹ A.A.Saygun Musiki Nazariyatı Birinci Kitap sf.102

B. ŒUVRES PIANISTIQUES

9

Menuet
(pour clavier)Henry PURCELL
(1659 - 1695)

1.)

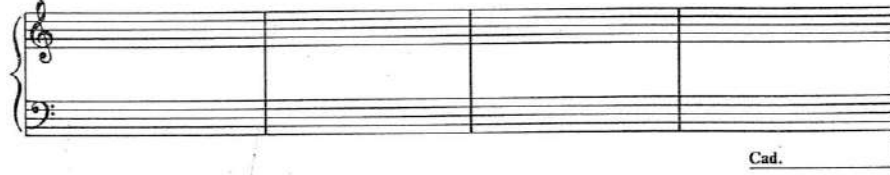
2.)

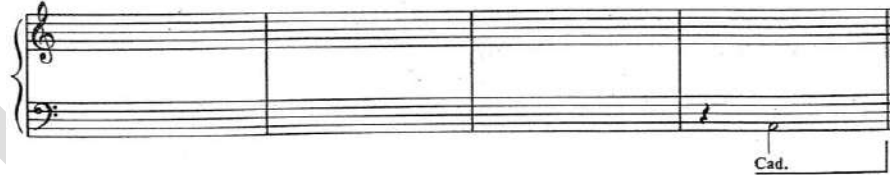
3.)

Cad.

Cad.

Şekil 26. J.C. Jollet,'nin Dictée Musicales vol.1 (Piyano) Tamamlamalı Dikte

18

C. ŒUVRES INSTRUMENTALES

Trio op. 94
(menuet en canon)

Josef HAYDN
(1732-1809)

1.)

Violon I

Violoncelle

2.)

Von I

Vcelle

3.)

Von I

Vcelle

Cad.

4.)

Von I

Von II

Vcelle

17

18

19

20

Şekil 27. J.C. Jollet,'nin Dictée Musicales vol.1 (Trio) Tamamlamalı Dikte

Hata Bulma Çalışması

Başka bir dikkat ve duyuş çalışması olarak da hata bulma çalışmaları önerilir. Öğrenciye, hatasız olan çalışma kağıdı verilir. Doğrusu verilen parçada ritmik, dinamik, ses, oktav, artikülasyon, süsleme işaretleri gibi konularda yapılacak hataların saptanması istenir. Çalışmaya başlamadan önce kaç tane hata yapılacağı isteğe göre söylenebilir. Şekil 28. Ve Şekil.29'da J.C. Jollet,'nin Dictée Musicales vol.1 hata bulma çalışması için hem öğrenci, hem öğretmen materyaline örnek verilmiştir.

B. DÉPISTAGE (8 erreurs)

Şekil 28. J.C. Jollet,'nin Dictée Musicales vol.1 Hata Bulma Çalışması (Öğrenci)

B. DÉPISTAGE (8 erreurs)

Şekil 29. J.C. Jollet,'nin Dictée Musicales vol.1 Hata Bulma Çalışması (Öğretmen)

Sonuç

Konservatuvar solfej dersinde yapılan dikte çalışmaları “geleneksel yaklaşım” ve “müzikal formasyon yaklaşımı” açısından incelendiğinde formasyon müzikal yaklaşımıyla yapılan çalışmaların çok daha verimli ve yaşamsal olduğu görülmüştür. Eski yaklaşımla yapılan çalışmaların tek çalgı olarak piyanoyla ve sınırlı bir oktav içerisinde uygulanması, profesyonel müzisyen yetiştiren konservatuvar eğitiminde monotonluk ve kısırlığa sebep olmaktadır. Eski yaklaşım anlayışında kullanılan metotlar önem kazanırken, müzikal formasyon yaklaşımında müziğin kendisiyle eğitim anlayışı dikkat çekmektedir. Müzik repertuarının solfej dersi içerisinde çok özel bir yeri vardır. Repertuar hem dersin ana malzemesini oluşturur, hem de öğretmenin müfredatı belirlemede önemli rol oynar. Müzik repertuarı, dikte çalışmasından okuma etkinliklerine, dinleyerek analizden partisyon üzerinde analize, çalgısal oluşum ve renkleri tanımaktan farklı üslupları öğrenmeye dek pek çok çalışma alanının öğretmen ve öğrenci için en zengin ve en doğru kaynağını oluşturur. Farklı çalgısal oluşumlarla yapılan çalışmalar sonucunda öğrenciler sadece ezgiyi duymaya çalışmayacak, farklı tınılar ve registerleri de ayırt edebileceklerdir.

Dikte bağlamında müzikal formasyonun getirdiği en büyük kazanımlardan biri ise yapılacak “Dinleyerek Analiz” etkinliği ile birlikte eserin hem yapısal, hem çalgısal oluşum, hem de ezgisel açıdan ele alınması ve bütünüyle müzikal farkındalığın oluşmasıdır. Dinleyerek analiz, dikte yapmadan önce eser hakkında yönlendirici birtakım sorular ile genel bir fikir oluşturur ve öğrenciyi dikte yazma aşamasına hazırlar.

Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Müzik ve Bale Ortaokulu solfej derslerinde uygulanan dinleyerek analiz ve tamamlamalı dikte uygulamaları için kullanılan başlıca metotlar arasında Jean-Clément Jollet’in Dictées musicales. Volume 1-4 (öğretmen ve öğrenci kitapları mevcut), Annie Ledout’nun 99 Tests d’Ecoute vol 1-4 (öğretmen ve öğrenci kitapları mevcut) ve Sophie Penitzka’nın J’Ecoute, J’Ecris vol 1-4 (öğretmen ve öğrenci kitapları mevcut) bulunmaktadır. Kaynakların doğru ve etkin kullanımı önerilir. Bu temel kaynakların yanı sıra ders öğretmenin müzik repertuarından kendi seçip hazırlayacağı çalışmalar da büyük önem taşır.

KAYNAKÇA

- Aktüze, İ. (2003). *Müziği anlamak ansiklopedik sözlük*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Baragwanath, N. (2020). *The Solfeggio Tradition: A Forgotten Art of Melody in the Long Eighteenth Century*. USA: Oxford University Press
- Cleand, K. D. & Grinda, M. D. (2010). *Developing Musicianship through Aural Skills. A Holistic Approach to Sight Singing and Ear Training*. New York: Routledge
- Çöloğlu, E., & Arat, D. (2017). *Terminolojiden Analize Ağıştırmalı: Müzik Teorisi*. 2. Cilt. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Çöloğlu, E. 13. *Uluslararası Hisarlı Ahmet Sempozyumu The 13th International Hisarlı Ahmet Symposium*. 08-11 Haziran / June 2023
- Gallon, N. *Cours Complet de Dictée Musicale: 200 Dictées Musicales Progressives à 1 Partie*. Paris: Société des Editions Jobert
- Gallon, N. *Cours Complet de Dictée Musicale: 200 Dictées Musicales Progressives à 2 Partie*. Paris: Société des Editions Jobert
- Gallon, N. *Cours Complet de Dictée Musicale: 200 Dictées Musicales Progressives à 3 Partie*. Paris: Société des Editions Jobert
- Jollet, J. C. *Dictée Musicales vol.1-IM3*. Paris: Gérard Billaudot
- Károlyi, O. (2007). *Müziğe Giriş* (M. Nemutlu, Çev.). İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Kemalbay Eren, E. (2019). *EJMD / 2019 (14), 131-145. DOI: 10.31722/ejmd.584371: Emile Jaques-Dalcroze Ve Ritmik Yöntemi*
- Lavignac, A. (1939). *Musiki terbiyesi [Musical Training]*. Ankara: Kanaat Kitabevi.
- Püsküllüoğlu, A. (2013). *Arkadaş Türkçe Sözlük*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Say, A. (2010). *Müzik ansiklopedisi [Music Encyclopaedia]*. Vol. 3, Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.

Yildiz, F., & Türkmen, U. (2021). Dictation/musical writing approaches of educators in conservatory solfege course exams. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 13(3), 3406-3423.

EXTENDED ABSTRACT

Since the early 20th century, many new approaches have been sought in the field of music education. In areas such as pre-school music education, instrument education, solfege education, etc., instead of the curriculum and teacher-centered traditional education approach, educational methods that emphasize student activity and creativity have emerged over time. When it comes to traditional solfege education, the first thing that comes to mind are methods and some song and rhythm reading books such as Fontain, Pozzoli, Lavignac. These books, which were used as course materials in solfege lessons, were considered indispensable in the traditional approach. However, over time, it was observed that this teaching did not support students' musical personalities and had an extremely dry theoretical structure. As a result of these observations, the benefits and shortcomings of solfege lessons were identified, new searches were initiated, and new methods were developed that offer a holistic approach. The Musical Formation approach, which is widely used in France and Belgium but little known in Turkey, was developed in Paris in 1977 as a result of a study conducted by the Ministry of Culture and took its current form. In this study, the traditional and modern methods of dictation in the solfege course, which is one of the vocational courses of the secondary education students of Anadolu University State Conservatory Music Department, are examined. The traditional French understanding of solfege and the modern French understanding of solfege, Musical Formation, are discussed comparatively and the positive and negative aspects of both approaches are explained. For this study, four years of solfege lessons of eighth grade students of Anadolu University State Conservatory of Music and Ballet Secondary School were observed and in this context, dictation studies with piano and different instruments and listening and analysis studies were carried out with various orchestral works selected from the music repertoire. Dictation exercises can be practiced by playing music recordings or as a live performance in the classroom. The music samples to be played from the recording should be well researched. A clean sound recording and a correct interpretation should be chosen. As it is known, the internet environment is a platform that does not always contain solid sources and often serves popular culture. As an instructor, you should be selective in providing the right material by making a good preparation before the lesson. As a result of working with a carefully selected work, in addition to the information about the work and the composer, students will also be interested in the art of interpretation. They will also have an idea about the art. For live performances in the classroom, the musicians to be selected must be well-equipped. High school and undergraduate students who can play at a smooth tempo, with a clean voice and can make correct musical phrases are ideal for these studies. It is very important to get together with the person who will play the dictation at least one day before the lesson and work on the selected piece. In these studies, important details such as the intonation integrity of the group, the balance between the parties, determining the correct breathing places, and playing the values equally by all parties should not be ignored. From time to time, it is necessary to include students with good instrumental and musical skills for live vocalizations in the classroom. In this case, it will be necessary to work more with the students before practicing. As a result of the four-year education in which the Musical Formation approach was applied, it was seen that the students reached a much more comprehensive knowledge and experience compared to the other method. It was observed that dictation studies increased students' motivation and concentration, decreased their prejudices about writing, they approached the music they played and listened to from a more holistic perspective, and made great contributions to their musical culture. Among the main methods used in the solfege lessons of Anadolu University State Conservatory Music and Ballet Secondary School solfege lessons for listening analysis and complementary dictation practices are Jean-Clément Jollet's *Dictées musicales*. Volume 1-4 (teacher and student books available), Annie Ledout's *99 Tests d'Ecoute* vol 1-4 (teacher and student books available) and Sophie Penitzka's *J'Ecoute, J'Ecris* vol 1-4 (teacher and student books available). In addition to these basic resources, the teacher's own selection and preparation of works from the musical repertoire is of great importance. Since the early 20th century, many new approaches have been sought in the field of music education. In areas such as pre-school music education, instrument education, solfege education, etc., instead of the

curriculum and teacher-centered traditional education approach, educational methods that emphasize student activity and creativity have emerged over time.

IJTASE